

Magyar költők románul.

1. Szaboleska és Reviczky első román műfordítója.

Mind kevesebb és kevesebb azoknak a román tanult főeknek a száma, akik a magyar szellem alkotásaival, a magyar irodalommal behatóan tudnak foglalkozni. Az a körülmény, hogy az állami középiskolákban nem kötelező formában sem tanítják a magyar nyelvet és irodalmat, még olyan vidékeken sem, ahol a lakosság magyar anyanyelvű, valamint az a hibás iskolapolitika, mely megvonja a szabad iskolaválasztás jogát (román nemzetiségű tanuló nem iratkozhatik be kisebbségi iskolába), eredményezik a magyar irodalommal elmélyedően foglalkozni tudó, művelt román elemek állandó apadását. Pedig az irodalom az a tényező, amely egymás megismerésén át egymás megbecsülésére és szeretetére tud vezetni. Az az eszköz, amellyel sokszor ki lehet békíteni az egymással szembenállókat. Úgy érzem tehát, hogy csak hasznos lehet az a törekvés, amely az ismeretlenségből s az elfeledésből olyan munkásságot akar kiemelni, amely a művelt románságot a magyar irodalom értékeinek művészi tolmácsolásán keresztül annak megbecsülésére és tiszteletére tanította és tanítja.

Soricu Ursu János, költőtanár és műfordító, akinek magyar irodalmi műfordítói munkásságával e rövid tanulmányban foglalkozni szándékozom, nem az újabb írói nemzedék tagja. 1882-ben született Erdélyben. Középiszkolai tanulmányait is itt végezte. Több helyen volt tanár. Jelenleg a főváros egyik tanítóképzőintézetében működik.

Első költeményei Goga budapesti folyóiratában, a *Luceafărulban*, láttak napvilágot 1907-ben. Ugyancsak ebben az évben kezdi meg Petőfi műfordításainak közlését is a craiovai *Ramuri c. folyóiratban*.¹ Verseskötetei, amelyekkel nevet szerzett a román irodalomban: *Florile dalbe* (Craiova, 1912) és *Doinele mele din zile de luptă* (Iasi, 1917; második kiadása Orăștie, 1919). Költeményeit mindenütt ismerik és szavalják az országban. De szavalják műfordításait is. Így Petőfi „Órült“-jét többször is előadták a fővárosi konzervatóriumban.²

Soricu első műfordítása a magyar irodalomból Vörösmarty: „Kis gyermek halálára“ című költeménye. Iorga folyóiratában, a „*Floarea*

¹ Petőfiből vett fordításai, időrendben összegyűjtve, megtalálhatók *Petőfi a románoknál* c. doktori értekezésében. *Mercurea-Ciuc*, 1934, 33. l. Az ott felsorolt költeményekhez most még csak az „Egy gondolat bánt engemet“ s a „Szeptember végén“ nálam, kéziratban lévő fordításait említem meg.

² Petőfit minden idők legnagyobb magyar költőjének tartja. Lásd a Középiszkolai Tanárok Szövetségének nagygyűlésén, 1929 április 4-én tartott konferenciabeszédét: „Influența românești în poezia și folclorul unguresc.“ *Tipografia Dacia Traiană, Sibiu*, 1929, 17. lap.

darurilor“-ban jelent meg.³ Jellemző, hogy a 25 éves kezdő költő épen ezt a finom Vörösmarty-elégiát választotta fordítói munkásságának kiindulópontjául. Fordításának a címe: *La moartea unui copil*. Ebből a címből nem tudjuk meg, hogy kisebb gyermek halálát sírátja a költemény. Az első, jólismert szakasz így hangzik románul:

*De-acuma jocul blînd ți-ai isprăvit,
Copil frumos, și te gătești de cale,
S'a stîns lumina dulce-a feții tale,
Și crinii albi de-acum s'au vestejit.
Și nu pleci singur. Ah! tu duci cu tine
Atîtea visuri blînde și senine
Pe cari ai tăi cu drag le-au făurit.*

A fordítás nem mindenütt követi az eredeti szöveget, nem mindenütt tudja tolmácsolni Vörösmarty végtelen mélységű ihletét, pazarul ragyogó költői nyelvét. A fordításban a „szép gyermek“ (az eredetiben: kedves fiú) bevégezte kedves játékát és útra készül. Elaludt arcának édes világossága és *fehér liliumai* már elhervadtak.

(„Végsőt mosolyga orcád, s a halál
Leszedte róla szép rózsáidat.“)

A fordítás nem adja vissza az érzelmenek azt a nyomatékosságát és erőteljességét, amelyet az eredeti a szavaknak s a gondolatoknak a megismétlésével ér el: „Eljátszottad — hamar játszottad el; elvitted a szülék vidámságát, elvitted a legszebb remények gazdag bimbaját.“

A fiatal fordító talán érezte, hogy nem az ő területe Vörösmarty főségesen gazdag költői világa. Később olyan költőket keres és választ, akik valóban közelebb állanak egyéniségéhez, az ő költői szelleméhez. Így jut Szaboleska Mihályhoz s a magyar népdal megkapó, bájos világhoz. 1908-ban kezdi Szaboleska verseit fordítani. Számuk mindössze 5. A craiovai „Ramuri“ folyóiratban látnak ezek napvilágot:

1. *Pe malul Tisei — A Tisza partján.* (1908. december 1—15, 370. l.);
2. *Durerea — Sóhaj* (1908. december 1—15, 389. l.); 3. *Acasă — Idehaza* (1909. január 1, 11. l.); 4. *Despărțire — Elmegyek én innen* (1909. január 1, 22. l.); 5. *Incheiere — Befejezés* (1909. május 15, 443. l.).
Ugyancsak e folyóirat 1909. április 15-i számában (354. l.) egy magyar népdal utánezatát találjuk meg *Populară ungurească* címen.

Hogy Sorica mennyire átérezte és magáévá tette Szaboleska néhány költeményét, mi sem igazolja jobban, mint az, hogy 26 év mulva az ő természetes közvetlenségével *emlékezetből* mondotta el felesége előtt és nekem a *Hangulatok*: „Idehaza“ című költeményének fordítását, úgyszintén a „Befejezés“-t. Az előbbit ideírom magyarul és románul is.

³ 1907 július 8. 230. lap. A folyóirat második rovatában a világirodalom nagyjainak műveiből közöl műfordításokat. Megemlítem többek között a Leopardi, Carducci, Villon, Longfellow, Musset, Ovidius, Goethe és Petőfi nevét.

IDEHAZA.

Idehaza mindenki tevéled,
Csak a te neveddel fogadott.
Alig léptem be, már is kikérdtek:
Hogy milyen az arcod, alakod?

A két öcsémet úgy érdekelte,
Hogy szép vagy-e? Égszín a szemed?
Hajad úgy-e szépen leeresztve,
Ahogy itt szokták, úgy viseled?

Később beleszól édes apám is,
De nem a szemed színét kérdi:
„Vissz valamit a házhoz a lány is? —
Hej, mert nehéz ám ma megélni.“

Édes anyám mind végére várja,
S mikor én milderre felelek,
S csak ketten maradunk a szobába',
Kérdezi meg: „szeret?“... „szereted?“...

Az eredeti bája, kedvessége megmarad a fordításban is.

A másikban szintén eltalálta a fordító Szabolcska egyszerű, közvetlen hangját. A *Befejezés—Incheiere* kezdete így hangzik:

... Iar romanul nostru s'a sfârșit de-acum —
Câte visuri dalbe se prefac în scrum! ...
Ei, dar eroina, gingașa crăiasă! ...
— Vei găsi pe altul. Lasă, dragă, lasă!

Magyarul:

A mi regényünknek vége van, vége;
Beleúnt a hős a dicsőségbe.
És a hősnő? a szépséges királylány?
— Ne félj, galambom, te se maradsz árván.

Soricu nem csupán a Szabolcska költészetének első román ismeretője. Ő az első román Reviczky-műfordító is. Reviczky költészetének egyik gyöngyét, a *Pán halála* című allegorikus költeményét, az „Univer-sul Literar“ 1929. december 8-i számában (788 lap) *Moartea lui Pan* címen⁴ fordította le. Ime a kereszténység apoteozisa a költemény befejező részében:

Și freamătă pădurea
De rece vânt bătută
Adâncul nopței se încenușază,
Cortina ceței cade peste pantă
Și drept răspuns s'aude acest strigăt:

⁴Reviczkyről megjegyzi, hogy egyike volt a nagy Gojdu Emánuel jó barátainak.

ACASA.

Acasă toți știu povestea
Și nu vorbeau decât de tine;
Doar am ajuns, și toți mă 'ntrebă:
Cum ești la chip? Iti șade bine?

Ai ochi albaștri? Ești frumoasă?
Mă 'ntrebă frații amândoi
Și pârul cum îl porți, tot astfel
Ca fetele de pe la noi?

Intr'un târziu ar vrea și tata
Să afle despre tine vești:
— Dar ceva zestre are fata,
Căci azi e greu ca să trăești.

Și numai mama stă de-oparte
Și par'că 'n seamă nici nu-i bagă,
De-odată o aud, duioasă
— Dar te iubește ea? Ți-i dragă?...

— *Și Pan și neamul lui s'a prăpădit,
 Dar Dumnezeu puternicul trăește:
 Nu 'n iarbă, 'n arbori, pietre, ci în inimi.
 Sunt morți acuma zeii cei zburdalnici
 S'au dus zilele de aur
 Ale 'ngâmfaiilor de fericire
 Cei cari au plâns azi stăpânesc pământul
 De acuma e un farmec să verși lacrimi
 Singurătatea blândă și tăcută
 A pădurei
 Va fi mângâietoarea celor triști.
 Și cine nu cunoaște întristarea
 E un păgân,
 Așa a rânduit El pe Golgota
 El cel prea bun, prea blând și îndurat
 Care a răscumpărat păcatul lumei!"*

*Și iată către răsărit văzduhul
 Se 'mbracă 'n strălucirea aurorei
 Dela pământ spre-a cerului tărie,
 Biruitoare se înalță crucea! ...*

A fordítás, amelyet Soricu kéziratban átdolgozott, igyekszik az eredeti szöveget híven visszaadni. Emelte volna szépségét, ha a Reviczky páros- és keresztrímeit, vagy legalább az egyik fajta rímet meg tudta volna valósítani átültetésében. Soricu kiadásra előkészített új kéziratot kötetében még van egy szimbólikus Reviczky költemény: *Egy pillangó története*, amelyet *Fluturele* címen sikerülten ültetett át románra.

Az „Universul Literar“ 1930. március 16-i száma (180. l.) Adyfordítást is közöl Soricutól *Singur cu marea* címen. Ez a *Vér és arany*: „Egyedül a tengerrel“ c. költeményének a fordítása:

*Amurg. Pe țărm de mare. O cameră streină.
 S'a dus și nici odată ea n'o să mai revină,
 S'a dus și nici odată ea n'o să mai revină.*

*O floare ofilită uită pe cuvertură,
 Și floarea ofilită cu drag o duc la gură.
 Și floarea ofilită cu drag o duc la gură.*

*Parfumu-i cu săruturi duioase mă' mpresoară
 Jos marea se agită, jos marea se 'nfioară,
 Jos marea se agită, jos marea se 'nfioară.*

*Un far își varsă focul să lumineze zarea:
 Intoarce-te, frumoaso, afară cântă marea,
 Intoarce-te, frumoaso, afară cântă marea.*

*In cânt sălbatec valul spre țarmuri se ridică
Visez, lăsîndu-mi capul pe cuvertură mică,
Visez, lăsîndu-mi capul pe cuvertură mică.*

*Aici mi-a stat în brațe, mi-a dat ceresc sărut, —
Afară cântă marea și-al dragostei trecut,
Afară cântă marea și-al dragostei trecut! . . .⁵*

A fordító nehéz munkára vállalkozott, amikor Adyt választotta költőjéül. Nehéz őt szószerint és maradék nélkül visszaadni. Azért Ady ismétlődő sorai néha mást mondanak, vagy halványabbá válnak a fordításban. Így a második szakaszban a „Megölelem a pamlagot“ helyett ez áll: „A hervadt virágot szeretve viszem a szájamhoz.“

Végül is Soricúról meg kell állapítanunk, hogy a magyar nyelv és irodalom egyik kitünő ismerőjét tisztelhetjük benne. A Vörösmarty, Petőfi, Szabolcska, Reviczky és Ady néhány versének színvonalas műfordításával a magyar irodalmat is hálára kötelező munkásságot fejtett ki. Soricútól még sok új fordítást várunk.

2. Gyulai Pál-utánezat Iosif O. István költészetében.

A finom szellemű román költőről és műfordítóról, Iosif Octavian Istvánról, tudjuk, hogy kezdő költő korában Petőfi iskolájába járt. A nagy magyar költő vezette be őt a költészetbe. Első és második könyv alakban kiadott munkája Petőfi-fordításgyűjtemény.⁶ Petőfi az a lángész, akit magának kiválaszt azért, hogy először tárja fel előtte egy gazdag és változatos emberi érzés- és gondolatvilág sokszínűségét, költői megjelenítését. Úgy látszik azonban, hogy más magyar költő hatását sem kerülte el. A Vlahuță Sándor és dr. Ureche szerkesztésében megjelenő „Viața“ folyóirat 1894. október 9-i számában (3. l.) a 19 éves poéta egy költeményét olvassuk *Poveste* címen. A cím alá azt írta, hogy „imitație“. Ez a költemény nem más, mint Gyulai Pál *Éji látogatásának* szabad átdolgozása. Ime az eredeti és az átdolgozott költemény párhuzamba állítva:

*Három árva sír magában,
Elhagyott, sötét szobában;
Zivataros hideg éj van,
Édesanyjok künn a sírban.*

*„Édesanyám, édesanyám!
Altass el már, úgy alhatnám.“
Mond az egyik s el nem alszik,
Sóhajtása föl-fölhallszik.*

*Trei copilași
Intr'un bordei
Se tânguesc
Și plâng toți trei.*

*„Mămucă-i frig
Și tu 'ntârzi...
Te-ai supărat
De nu mai vii?*

⁵ Az *Új versekből* nálam vannak még kéziratban: *Femeia albă — A vár fehér asszonya, Mormântul sufletului — A lelkek temetője* c. fordítások.

⁶ *Poezii alese*. Traduceri libere în versuri. Bibl. de popularizare, Craiova, 1896. — *Apostolul și alte poezii*. București, C. Müller, 1897.

„Beteg vagyok, édesanyám!
Hol maradtál? Nem gondolsz rám!“
Mond a másik s jajjal végzi,
A fájdalmat kétszer éri.

„Édesanyám, gyujts világot!
Nem tudom én, jaj, mit látok!“
Harmadik mond, mindenik sír,
Temetőben mozdul egy sír.

Megnyílnak a nehéz hantok,
Kilép sírből édesanyjok,
S tova lebben a vak éjben,
Hazafelé, az ösvényen.

Arca, halvány, hangj' a régi,
Fia, lyánya megösméri;
Immár tőle hogyan félne?
Megcsókolják, mintha élne.

Az egyiket betakarja;
Másikat felfogja karja,
Elringatja, elaltatja;
A harmadikat ápolgatja.

És ott virraszt a kis ágyon,
Míg elalszik mind a három;
Majd megindul, széttekintget,
Keresi a régi rendet.

Rendbe hozza a szobácskát,
Helyre teszi a ruhácskát;
Az alvókat hosszan nézi,
Csókját százszor megtetézi.

Kakas szólal, üt az óra,
El kell válni virradóra!
Visszanéz a véghatárral...
Sír megnyílik, sír bezárul.

Oh, a sír sok mindent elfed:
Bút, örömet, fényt, szerelmet;
De ki gyermekét szerette,
Gondját sír el nem temette.

Aşa-i de frig!
„Tu unde esti
Să ne adormi
Spunând povesti!

De dorul tău
Stingheri, tinjim...“
— Mămuca lor
E 'n tintirim.

Dar iat-o 'n prag
Cu blând surăs...
E mama lor
Ori e un vis?

Orfaniî tac
Şi nu mai plâng
În jurul ei
Cu drag se strâng.

Pe lăvicer
Le-a aşezat
Hăinuţele...
Ii culcă 'n pat;

Dereticând
Ca de-obicei
Ea mătură
Micul bordei.

S'aşeză apoi
La căpătâi:
Acopere
Pe cel dintâi.

Şi legănând
Pe cel mezin,
Spre celdălt
S'apleacă lin;

De căte-ori
I-a sărutat...
— S'aud cocosi
Cântând în sat...

S'opreşte 'n prag...
Incetişor
Se 'ntoarce iar
La patul lor,

Să le mai dea
Un lung sărut.
... A fost un vis
S'a dispărut.

Iosifnak sikerült a rövid átdolgozású szakaszaiban visszaadni az eredeti megható hangulatát. Minthogy rövidebbre fogta az egyes szakaszokat, kettővel többre van szüksége, mint az eredetinek. A három árva

egy kunyhóban siránkozik. Az egyik fázásáról panaszkodik késlekedő édesanyjának. Megharagudtál, — kérdi, — hogy nem jössz. Oly hideg van s te hol vagy, hogy mesét mondva elaltatnál. Elhagyatottan vágnak és bánkódnak anyjuk után. Édesanyjuk a temetőben van. De íme, a küszöbön áll szelid mosolyával. Anyjuk-e, vagy csak álom? Az árvák elhallgatnak, többé nem sírnak, szeretettel köréje gyűlnek. Ő a padockára helyezi ruháskáikat, ágyba fekteti gyermekeit. Szokása szerint rendbehozza és kiséperi a kis kunyhót. Aztán az ágyfüre ül, betakarja az elsőt, elringatja a kisebbiket és a harmadik fölé hajlik szeliden. Megcsókolja őket. De a kakasok megszólalnak a faluban. Még egyszer megáll a küszöbön, lassan visszatér újból az ágyhoz, hogy hosszú csókot adjon nekik... Álom volt, eltűnt.

Íme, ez a költemény már mutatja a későbbi Iosifot, költői tájékozódását az érzelmek világában, témáinak ihletkörét: meleg, átható érzését enyhe, szelid bánatát, gyöngéd, gyermeki ragaszkodását.

Dr. Veégh Sándor.